

Pareltjes van de vuilstort in Leimuïden

Han van Leenwen en Bert van der Lingen

In de jaren twintig van de twintigste eeuw zocht de stad Haarlem een alternatief voor de verwerking van het stadsafval. De oplossing vond men bij het afvalverwerkingsbedrijf de N.V. Maatschappij voor ontginning van woeste gronden met toepassing van stedelijke afvalstoffen (MIJVO). Dit bedrijf had in 1928 toestemming gekregen om rietgronden in Leimuïden te dempen en gereed te maken als cultuurgrond. Hiertoe waren langs de Ringvaart percelen gepacht met een totale lengte van 1400 meter. Later kocht de gemeente Haarlem zelf rietgronden voor het storten van vuilnis.

Afb. 1. Tegel met tulp in geschulpt kwadraat op de vuilnisbelt, 1640-1670.

Afb. 2. Porseleinen pijpenkop met stoomtrein en naam G.J. Gengoux, 1853.

In de jaren twintig van de twintigste eeuw groeide het aantal inwoners van Haarlem naar de 100.000 en in 1945 bedroeg dit aantal 150.464. De enorme hoeveelheid vuilnis, die deze inwoners over een periode van zo'n zestien jaar hebben weggegooid, verdween in de slappe veengrond van Leimuideren. Enkele jaren geleden werd bij boringen op het perceel nog een vier meter dikke laag afval gemeten.

Al tijdens het storten werden grote metalen voorwerpen en voden uit het vuilnis gehaald. De arbeiders die dit werk deden werden betaald uit

Afb. 3. Strijkglas met pontilmerk, 1650-1850.

Afb. 4. Melkflessen, medicijnflesjes en doppen, 1920-1940.

Afb. 5. Porseleinen tandenborstelhouder 'POETS JE TANDEN'.

de opbrengst van de verkoop van deze goederen. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd door omwonende gezocht naar oud ijzer en bruikbare of verkoopbare voorwerpen, zoals schoenen en kookpannen. Voor kinderen uit de omgeving was het een geliefde plek om na school te vertoeven op zoek naar spullen. Ook na de oorlog werd er met regelmatig op de oude vuilnisbelt gezocht. Ook in omliggende dorpen was het bestaan van de vuilnisbelt bekend.

Vanaf de jaren zeventig zochten ook diverse amateurarcheologen op het terrein naar vondsten. Het resultaat hiervan is te zien tijdens de tentoonstelling in het Cultuurhistorisch Museum in Ter Aar. Uiteindelijk is de voormalige vuilstort aan de Ringvaart van de Haarlemmermeerpolder gesaneerd en werd gestart met de ontwikkeling van woningbouwproject Nieuwe Rede. In maart 2022 werd begonnen met de officiële verkoop van deze woningen.

Afb. 6. Emaille reclamebord voor huisraad met opschrift: EDY EMAILLE GIFTVRIJ.

Afb. 7. Reclamebord voor ERFMEIJER'S KWALITEITS TABAK en enkele tabakspijpen.

DE VONDSTEN

Vele duizenden voorwerpen zijn op de voormalige vuilnisbelt gevonden en geven een interessant beeld van het materiële bezit in Haarlem in het tweede kwart van de twintigste eeuw.

Een klein deel van de voorwerpen bestaat echter uit vondsten die aanzienlijk ouder zijn dan de periode waarin de stort in gebruik was. Sommige zijn zelfs 200 tot 300 jaar ouder dan de periode waarin de vuilstort in gebruik was zoals een kwadraattegels met een tulp rond het midden van de zeventiende eeuw (**afb. 1**), een gegraveerd flesje uit de achttiende eeuw, een zilveren mosterdlepeltje met de datum 12 december 1844 werd mogelijk cadeau gedaan bij een geboorte, een porseleinen pijpenkop (**afb. 2**) met een stoomtrein en het opschrift G.J. Gengoux, geboren 1803, Malmedij 1858 en een strijkglas (**afb. 3**). Ook een kwispedoor (**afb. 23**) van Petrus Regout uit Maastricht uit 1893, die vrijwel geheel ongeschonden van de stort kwam, heeft minimaal twintig jaar bij iemand onder bed of in de schuur gestaan alvorens hij werd weggegooid. Dergelijke kwispedoores werden vooral voor de export naar Frankrijk gemaakt en waren daar voornamelijk in gebruik in ziekenhuizen.

Veelal zijn dit artikelen die gemaakt zijn ter herdenking van een speciale gebeurtenis, zoals het Metalen Kruis. Deze onderscheiding werd in 1831 toegekend aan deelnemers van de Tiendaagse Veldtocht tegen de Belgen. De medailles werden vervaardigd uit het brons van de Belgische kanonnen. Van wat later datum is een penning die in 1874 werd uitgegeven ter herinnering aan het derde eeuwfeest van de inname van Den Briel op 1 april 1574. Mogelijk zijn deze oudere voorwerpen langere tijd in familiebezit gekoesterd voordat ze al

dan niet opzettelijk met het huisvuil werden weggegooid. Opmerkelijk zijn ook de tientallen wandtegeltjes uit de zeventiende en achttiende eeuw die misschien tijdens verbouwingen of sloopwerkzaamheden in panden zijn verwijderd en weggegooid.

Vrijwel alle thema's van het dagelijkse leven in de stad zijn op de vuilnisbelt vertegenwoordigt. Zo is er emailen huisraad gevonden, bestek, flessen voor de opslag van water, wijn, bier, melk en medicijnen. Keulse steengoed potten voor de opslag van ansjovis, boter, margarine en mosterd. Bier -en wijnflessen, cognac -en likeurflessen, mineraalwaterflessen en grote aantallen jeneverkruiken. Thee- en koffie kopjes, schotels en borden, koffie -en theepotten, metalen theezeefjes en serviesgoed van bekende Haarlemse restaurants zoals Café restaurant Du Commerce aan het Houtplein en Franken's lunchroom in de Grote Houtstraat 2 (**afb. 18**), beiden een begrip in de stad.

Verder een kunstgebit, veel tandenborstels, porseleinen tandenborstelhouders (**afb. 5**), parfumflesjes uit Haarlem, Amsterdam, Parijs en New York. Verkeersborden, straatnaambordjes, naambordjes van bedrijven, rijwielbelastingplaatjes, chassis plaatjes van automobielen en motorfietsen, accu's, fietslampen, carbidlampen, fietsbellen en schoenen.

En veel kleingoed als speldjes, hangertjes, penningen, knopen (o.a. van de spoorwegen) en ruim 800 stuks rookgerei, waaronder tabakspijpen van hout, klei, porselein en kunststof, asbakken, sigarenbekers, lucifershouders, aanstekers, emailen tabaksreclame zijn slechts een kleine greep uit de enorme collectie.

Bijzonder zijn de chassis plaatjes van motorfietsen,

Afb. 8. Wieldop van een Amerikaanse A-Ford.

Afb. 9. Chassisplaatje met nummer 8452 van een Franse Delage Type DE.

zoals een Lady motorfiets op naam van C. den Boer uit Haarlem en een Triumph en automobielen zoals een Ford, een Chevrolet op naam van L. Hunse, een Citroen op naam van H.S. Koelega uit Amsterdam en een bijzondere Franse Delage DE met fabrieksnummer 8452 (afb. 9). Dit model werd in de jaren twintig op de markt gebracht. Louis Delage begon in 1905 met de productie van sportieve automobielen en werd een van de meest prestigieuze merken uit de Franse autogeschiedenis. Tijdens de crisis in de jaren dertig kreeg het bedrijf het zwaar te verduren met als gevolg dat in 1935 de fabriek sloot en de inboedel verkocht werd aan de concurrent Delahaye. Ook zijn andere onderdelen van auto's gevonden zoals een wieldop van een Ford A (**afb. 8**), een Varta accu en een Ford bougie.

Tijdens de tentoonstelling worden voorwerpen getoond die een directe link hebben met Haarlem, zoals verkeersborden, een emailen straatnaambordje van de Koningsteinstraat (**afb. 12**) en naambordjes van bedrijven, o.a. Banketfabriek 'De Amandelboom', bekend van de kokosmakronen, een tandarts, 'Leeraar in de Muziek' C.J.G. Rühl en een klein plaatje waaraan men kon zien dat een bedrijf een tabaksvergunning had. Ook zijn er Haarlemse bedrijven vertegenwoordigd die indertijd een groot aandeel hadden in de leverantie van alledaagse producten, consumptiegoederen en gebruiksvoorwerpen. Van verse melk (**afb. 4**) en allerlei zuivelproducten werden de Haarlemmers onder meer voorzien door de in 1902 opgerichte NV Haarlemsche Melkinrichting De Sierkan, N.V. Haarlemsche Fabriek van Melkproducten De Hafam, en Melkinrichting De Landbouw. De laatste sloot in 1929 de deuren. Mineraalwater kwam onder meer uit de fabriek van de Fa. de Winter & Co en opvallend zijn de vele, meer dan tien verschillende, porseleinen kruikjes waarin Japanse sojasaus werd verpakt. Honderden bierflessen en kratten vol steengoed jeneverflessen zijn gevonden zoals een bruine jeneverkruik van Levert & Schudel (**afb. 13**), de in 1891 opgerichte Haarlemse 'likeurstokerij, distilleerderij, wijnkoperij, slijterij en handel in

Afb. 10. Speelgoedauto van het Japanse merk Kosuge.

Afb. 11. Winkel Prijskaartje, 15 cent per pond.

Afb. 12. Verweerd straatnaambordje uit de KONINGSTEINSTRAT.

Afb. 13. Steengoed jeneverkruik, LEVERT & SCHUDEL, HAARLEM HOLLAND.

binnenlandsch gedistilleerd'. Heineken bier kwam uit de Elektrische Bierbottelarij van P. Baggerman aan het Spaarne 114. Uiteraard zijn ook de nodige slanke flesjes met Haarlemmerolie gevonden en een bijzonder reclamekaartje van de firma C. de Koning Tilly aan de Achterstraat 13 de fabrikant van deze wonderolie.

Afb. 14. Steengoed pot, L. KRANENBURG HALTESTRAAT 46 ZANDVOORT.

Voor de vogels in de voliëre zijn er speciale vogel drinkflessen met aan de onderkant een langwerpige bakje (afb. 19). Beide zijn compleet uit de vuilstort gekomen. 'Vleeschhouwer' J.A. Bergman in de Anthoniestraat 85 liet voor hun klanten peper en zoutstelletjes maken met reclameopdruk in de vorm van zittende varkentjes. Een complete set werd dicht bij elkaar gevonden en zal samen weggegooid zijn (afb. 15). Spaarvarkens van aardewerk zijn ook in aantallen gevonden (afb. 16). Allen waren ze leeggehaald. Daarnaast is ook veel speelgoed gevonden, waaronder, poppen, ballonnen, bellenblaaspijpjes, kinderporselein en autootjes (afb. 10), Op een kinderbeker (afb. 21) staan een jongen en een meisje bij een zijspan motorfiets met een

lekkende band en een clownskop met open mond en een vogeltje op zijn kale hoofd (afb. 22) diende mogelijk als houder voor tandenstokers.

Afb. 15. Peper en zoutstel in de vorm van varkentjes van slager J.A. Bergman.

Afb. 16. Spaarvarkens van aardewerk.

Afb. 17. Japanse soja kruikjes.

Afb. 18. Serviesgoed van Cafe restaurant Du Commerce en Lunchroom Franken.

Afb. 20. Schoteltje van de E.P.U. BUFFET MAATSCHAPPIJ.

Afb. 19. Vogel Drinkflessen afgetopt met blauw glas.

Afb. 21. Porseleinen beker waarop een jongen en meisje bij een motorfiets met zijspan.

Afb. 22. Clownskop met vogeltje, houder voor tandenstokers?

Tallose souvenirs zijn gevonden die Haarlemmers tijdens hun reizen mee naar huis brachten, zoals vaasjes, beeldjes, asbakken en andere voorwerpen uit Bakkum, Castricum, Katwijk aan Zee, Volendam, Nijmegen, Kerkrade, Mons en Antwerpen. Een ander souvenir, een klein schoteltje met bedrijfslogo (**afb. 19**), is misschien meegenomen als souvenir uit de wachtkamer van de EPU Buffet Maatschappij. Deze firma nam in 1892 de exploitatie van de paardentramlijn van Beverwijk naar Wijk aan Zee over van de HIJSM. In 1924 werd de concessie voor de lijn niet verlengd en dit betekende het einde van de tramlijn.

Boter van de firma Kranenburg uit Zandvoort was ook in Haarlem te koop. De in 1878 geboren Leendert Kranenburg verhuisde in 1909 met zijn vrouw Mietje Krenning vanuit Haarlem naar de Haltestraat 46 in Zandvoort waar hij een 'melkinrichting' had. Kranenburg overleed in 1933. De steengood pot (**afb. 14**) met zijn reclameopdruk en blauwe beschildering is in

het Duitse Westerwald vervaardigd. Dergelijke boterpotten zijn ook gevonden met de opschriften MARGARINE en van de Haarlemsche Melkinrichting J. Verdel uit de Kleverparkweg. Het winkelprijskaartje (**afb. 11**) zou betrekking kunnen hebben op boter. De Gebroeders Stuijt hadden een kaashandel op de Houtmarkt en deden ook aan export (**afb. 24**).

Bovenstaande is slechts een kleine greep uit de enorme hoeveelheid bijzondere, maar vooral alledaagse voorwerpen, die inzicht geven in het materiële bezit van Haarlemmers in de periode 1928-1944.

Afb. 23. Kwispedor, Maastricht, Petrus Regout, 1893.

Afb. 24. Stuijt's Full Cream Dutch Cheese van de Gebr. Stuijt uit Haarlem.

TENTOONSTELLING

Een selectie van de vele duizenden vondsten, die de inwoners van Haarlem hebben weggegooid en een inkijkje geeft in hun dagelijks leven, is tijdens de tentoonstelling in het Cultuur Historisch Museum Ter Aar te zien. Er is getracht vooral voorwerpen met een directe Haarlemse connectie te laten zien, zoals drankflessen uit Haarlemse fabrieken of reclame opdrukken van bedrijven uit de stad. Alle tentoongestelde

voorwerpen komen van de voormalige vuilstort in Leimuiden en zijn in meer dan dertig jaar door verschillende zeer enthousiaste verzamelaars bij elkaar gebracht.

Een uitgebreid artikel over het rookgerei van de vuilnisbelt is in voorbereiding. Deze (ruim 800) voorwerpen zijn inmiddels gesorteerd, gefotografeerd en in een database verwerkt.

Verboden de voorwerpen
aan te raken.

Verboden te rooken.

Collectie Cultuurhistorisch Museum, Ter Aar.

Bron:

Voor de inleiding over de vuilnisbelt is gebruik gemaakt van Alfred Bakker, De 'Buiten landen' van de Grietpolder. 'Valken' op de vuilnis. Tijdinghen 19(3), 2016